אור הצפון — לשון התורה

לשון התורהא. התורה, תורת ה' יש לה שפה אחרת וסגנון אלהי אשר אינו מזדהה תמיד עם לשון בני האדם. יש אשר התורה נותנת לעבירות מסוימות תיאורים חמורים ומלבישה אותן בצורה של מעשי פשע כבדים למאד, ובאמת אינם אלא משגים דקים במחשבה או בכוונה שאין אנו רואים בהם כל קשר עם אותם מעשי הפשע. ואמנם לפי מושגי התורה, כל משגה דק פשע כבד הוא ומעריכים אותו בשמים כחומרי חומרות.

כתוב בתורה: "ויהי בשכן ישראל בארץ ההיא וילך ראובן וישכב את בלהה פלגש אביו", ומיד באותו פסוק כתוב: "ויהיו בני יעקב שנים עשר וכו" (בראשית לה). ואמרו חז"ל: "כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, שנאמר: 'ויהיו בני יעקב שנים עשר' מלמד שכולן שקולים כאחת, אלא מה אני מקיים, 'וישכב את בלהה פלגש אביו' מלמד שבלבל מצעו של אביו ומעלה עליו הכתיב כאלו שכב עמה. תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: מוצל אותו צדיק מאותו עון ולא בא מעשה זה לידו, אפשר עתיד זרעו לעמוד על הר עיבל ולומר: 'ארור שוכב עם אשת אביו' ויבא חטא זה לידו? אלא מה אני מקיים 'וישכב את בלהה פלגש אביו' - עלבון אמו תבע. אמר: אם אחות אמו היתה צרה לאמו, שפחת אחות אמו תהא צרה לאמו, עמד ובלבל את מצעה" (שבת נה:).

הרי מוכיחים חז"ל שראובן לא חטא ואסור להעלות על הדעת שאמנם נכשל בעבירה, ולהיפך הוא עסק במצות גדולה, במצות כיבוד אם, וכאשר ראה שלאחר שמתה רחל "נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא בשאר אהלים ונתנה באהל בלהה, בא ראובן ותבע עלבון אמו" (ראה רש"י בראשית לה:כב). והוא בודאי ראה במעשה זה שהוא ממלא את חובתו כלפי אמו, באשר חשב שהיא ראויה לרשת את מקומה של רחל ולא בלהה שפחתה. והנה בלשון התורה תואר מעשה זה כאחת העבירות החמורות ביותר, עבירה של גילוי עריות שחייבים למסור עליה את הנפש, וכתוב עליו: "וילך ראובן וישכב את בלהה פלגש אביו".

אותו ביטוי אנו מוצאים גם בדברי הנביאים ובצורה עוד חמורה יותר.

הכתוב אומר: "ועלי זקן מאד ושמע את כל אשר יעשון בניו לכל ישראל ואת אשר ישכבון הנשים הצובאות פתח אהל מועד" (שמואל א ב:כב). ואמרו חז"ל: "כל האומר בני עלי חטאו אינו אלא טועה, שנאמר: 'ושם שני בני עלי חפני ופנחס כהנים לה' וכו'. אלא מה אני מקיים 'אשר ישכבון את הנשים'? מתוך ששהו את קיניהם שלא הלכו אצל בעליהן, מעלה עליהם הכתוב כאילו שכבום" (שבת נה). ורש"י פירש: "שהיה מסרבין להקריב שום קרבן אלא בקושי וכו' וכשהיו זבות ויולדות באות ממקום אחר לשילה להקריב את קיניהן והם היו שוהים מלהקריבם, והנשים לא היו יכולות לסמוך עליהם שיקריבום והיו שוהות שם ולא היו חוזרות לבעליהן עד שראו קיניהן קרבים ויהיו טהורות לקדשים וליכנס לעזרה, לפיכך מעלה עליהם כאילו שכבום שהיו מונעים אותן מפריה ורביה".

הנה מפרשים לנו כאן חז"ל שלא חטאו בני עלי, אלא שהתרשלו בעבודתם בהקרבת הקרבנות, והם לא היו מעכבים את הנשים אלא שהנשים בעצמן חששו מלסמוך עליהם והיו שוהות שם עד למחר. ובכל זאת מתארת לנו הנבואה את חטאם בצורה חמורה כזאת וכותבת עליהם בביטויים קשים כאלה: "אשר ישכבון את הנשים".

הרי כמה חמורה הוא לשון התורה והנבואה.

ב. ואמנם אם התורה והנבואה מתארת את המעשים הללו בשפה חמורה כזו, הרי ראו בהם באמת משום עבירות חמורות מאד וראויים הם לתיאור חמור כזה.

חז"ל אומרים על הפסוק "וישב ראובן אל הבור" (בראשית לז:כט) שראובן עזב קודם את המקום משום ש"עסוק היה בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו" (ראה בראשית רבה ורש"י שם).

הרי שראובן הכיר שביצע פשע כבד וגזר עליו תעניות וסיגופים. ולא עוד אלא שחשב שבגלל עבירה זו יצא מכלל בני יעקב. הכתוב אומר: "וישמע ראובן ויצילהו מידם", ומפרשים חז"ל מה שמע, אמר: "הוא מונה אותי עם אחי דכתיב: 'ואחד עשר כוכבים' ואיני מצילו?" (ילקוט שם). הרי שראובן חשב שאין למנותו בכלל האחים ורק לאחר ששמע שבחלומו של יוסף במשל הכוכבים נמנה ביניהם, נוכח שלא יצא מכללם והרגיש חובתו כלפי יוסף. ואם כי ראובן היה הבכור שבאחים, שמח שלפחות השוה אותו יוסף עם כולם והיה מוכן לוותר על השפלתו להשתחוות ליוסף.

ואמנם בגלל חטא זה הוטלו עליו עונשים כבדים מאד. בברכתו של יעקב לאחיו אמר: "ראובן בכורי אתה, כוחי וראשית אוני, יתר שאת ויתר עוז, פחז כמים אל תותר, כי עלית משכבי אביך אז חללת יצועי עלה" (בראשית מט), ופירש רש"י שראוי היה להיות יתר על אחיו בכהונה (שאת הוא לשון נשיאת כפים) ובמלכות (מלשון עוז למלכו) ובגלל אותו מעשה שבלבל יצועי אביו שהיה בזה גם משום בלבול שכינה (ראה שבת נב), לקחו ממנו את כל היתרונות הללו שהיו ראויים לו (ראה בראשית רבה שם שניטלה ממנו גם הבכורה). הכהונה והמלכות הלא הם המדריגות הגדולות ביותר שאנו יכולים לתאר לנו, שכלולים בהן עבודת הקודש בבית הבחירה לעמוד ולשרת לפני ה' והישיבה על כסא ה', ומדריגות אלה עוברות בירושה לכל הדורות ועד לימות המשיח ואחרית הימים שאז יגיעו לשיא המעלה. ובגלל מעשה זה של ראובן שללו ממנו את כל המעלות האלה לדורות עולם, ומסרו אותן לאחיו לוי ויהודה.

ושנינו עוד. גם משה בברכתו לשבטים עמד על חטאו של ראובן והתפלל עליו: "יחי ראובן ואל ימות" (דבריט לג), ופירשו: "יחי ראובן בעולם הזה ואל ימות בעולם הבא" (ראה רש"י שם) ו"אילולא שבטים לא נתרצה המקום לראובן" (ספרי שם). נמצא שבגלל מעשה בלהה ראוי היה ראובן להפסיד גם חלקו בעולם הבא אילולי לא עמדו השבטים על כך ולא התפלל משה עליו.

הרי כמה חמורה כל שגגה ואף כי לא היתה כי אם בעומק ההשגה וגם אם כל המעשה נעשה בכוונה טובה ולשם מצוה רבה ואף לאחר שהכתוב בעצמו מעיד שלא היה כאן כלל משום חטא.

ואותו הדבר אנו רואים במעשי חפני ופנחס. אנו קוראים בדברי הנביא אילו עונשים חמורים יבואו על בני עלי בגלל הנהגתם: "הנה ימים באים וגדעתי את זרועך ואת זרוע בית אביך מהיות זקן בביתך. והבטת צר מעון בכל אשר ייטיב את ישראל ולא יהיה זקן בביתך כל הימים. ואיש לא אכרית לך מעם מזבחי לכלות את עיניך ולאדיב את נפשך וכל מרבית ביתך ימותו אנשים" (שמואל א ב:לא-לג). וחז"ל מספרים שאמנם כל היוצאים מבית עלי היו מתים בנעוריהם (ראה ראש השנה יח), ש"משפחה אחת היתה בירושלם שהיו מתיה מתים בני שמונה עשרה שנה, באו והודיעו את רבי יוחנן בן זכאי, אמר להם שמא ממשפחת עלי אתם". ואף רבה ואביי שבאו מבית עלי, לא עמד להם לגמרי זכויותיהם הגדולות "ורבה דעסק בתורה חיה ארבעין שנין ואביי דעסק בתורה ובגמילות חסדים חיה שיתין שנין"). וגם חפני ופנחס נכרתו בדמי ימיהם ומתו שניהם ביום אחד, כפי שהתנבא עליהם אותו איש האלהים.

הרי מופלאים הדברים שעונשים איומים כאלה הגיעו להם ולכל דורותיהם אחריהם, בגלל הנהגתם זו שחז"ל העידו עליה שלא היה בה שום חטא.

ומכאן כמה גדולה התביעה על כל סטיה קלה אף אם אין בה חטא וכמה יש בה משום חומר העון עד אשר בגלל איזה שהוא קשר עם איזו עבירה רואים בה את העבירה עצמה, ואשר מתוך כך תיארה התורה את אותם המעשים של ראובן או של חפני ופנחס - שהיה בהם איזה מגע שהיא בעניני העריות - כאילו עברו עליהם וכותבים עליהם בדברי התורה והנבואה בביטויים של "שכיבה" ממש.